

23. Бишено Дж. Новый инструментарий бережливого производства для создания быстрого и гибкого потока / Дж. Бишено ; пер. с англ. ; Ин-т повышения квалификации персонала "Академия-Лидер". – Калуга : Свет, 2007. – 294 с.
24. Краткий курс МВА / Р. Ф. Брунер [и др.] ; пер. с англ. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2000. – 384 с.
25. Бекман С. Л. Разработка стратегии для производственных предприятий / С. Л. Бекман, Хааская школа бизнеса, Калифорнийский университет, Беркли // Современное управление : энцикл справочник : в 2 т. / под ред. Д. Н. Карпухина, Б. З. Мильнера. – М. : "Издательство". – Т. 2. – 1997. – С. 3–19.
26. Skinner Wickham. Manufacturing in the Corporate Strategy / Skinner Wickham. – New York : Wiley, 1978. – 327 p.
27. Hill Terry. Manufacturing Strategy: Text and Cases, 3rd ed. – McGraw-Hill, 2000. – 588 p.
28. Hayes Robert H. Restoring our Competitive Edge: Competing through Manufacturing. – Wiley / Hayes Robert H., Wheelwright Steven C., 1984. – 427 p.
29. Slack Nigel, Lewis Michael. Operations Strategy. – Pearson Education, 2002. – 548 p.
30. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – 2-ге вид., допов. – Х. : Веста : Ранок, 2008. – 688 с.

УДК 658.012.8:33

Т. О. ПОЖУЄВА

Запорізька державна інженерна академія

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇЇ СКЛАДОВИХ

Розглянуто комплексну методичку оцінювання ЕБП з урахуванням її функціональних складових. Запропоновано підходи щодо підвищення рівня ЕБП.

The article describes a comprehensive methodology for assessing of the enterprise economic security, taking into account its functional components. The recommendations to improve the level of enterprise economic security are proposed.

Постановка проблеми. Останні кілька років, що стали періодом розгортання кризових явищ глобального масштабу у світовій фінансовій системі, продемонстрували неспроможність вітчизняних підприємств підтримувати стабільний стан своїх корпоративних ресурсів і зберегти висхідну динаміку основних показників фінансово-господарської діяльності. У період нестабільності вітчизняних і зарубіжних фондових ринків, за наявності великої кількості загроз та ризиків нормальній діяльності підприємств необхідним стає формування систем забезпечення їх економічної безпеки.

Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки підприємства (ЕБП). Це зумовлено передусім збільшенням числа загроз ЕБП у сучасних умовах; наявності "новаторів", не підготовлених для роботи в нестабільних умовах; збільшенням кількісної та якісної ролі приватного сектора економіки; зростанням у структурі джерел фінансового забезпечення підприємств частки залучених джерел і зменшенням частки власних джерел фінансування. У сучасних умовах кожному підприємству необхідна програма конкретних дій, спрямованих на створення управління системою економічної безпеки. Забезпечення економічної безпеки підприємств потребує створення специфічного механізму попередження та мінімізації дії загроз [1, с. 111]. Визначення рівня ЕБП є важливим етапом для формування пріоритетних напрямків розвитку та ефективного управління, що зменшить негативний вплив нестабільного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз підходів до оцінки економічної безпеки дозволяє окреслити коло проблем щодо системи моніторингу та моделей аналізу:

- збір і обробка первинних статистичних даних аналізу та оцінки потребують додаткових досліджень діяльності суб'єктів господарювання;
- формування бази даних для експертних методів оцінки вимагають значних витрат часу та фінансів;
- при використанні експертних методів аналізу переважають суб'єктивні якісні оцінки;
- оцінки відображають тільки процеси виробництва, розробки та результатів діяльності, без урахування управлінської діяльності та аналізу використання інтелектуальних ресурсів [3, с. 102].

Питанням розвитку підприємств приділяли велику увагу в своїх працях зарубіжні вчені: П. Друкер, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, А. Маршалл, Ж.С. Сімонді, М.І. Туган-Барановський, Й.А. Шумпетер та ін. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки держави та підприємництва зробили вітчизняні вчені: В.В. Шликов, М.І. Зубок, В.І. Забродський, О.В. Ареф'єва, І.Ф. Білько, В.М. Гець, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, С.Ф. Покропивний, О.О. Терещенко та ін. Зусиллями багатьох вчених розроблено економічні, правові та інституційні засади гарантування економічної безпеки підприємства, окреслено головні принципи та напрями вдосконалення системи управління економічною безпекою підприємства в ринковій та перехідній економіках, розвинуто теорію фінансової стійкості підприємств в умовах глобалізації та інноваційного типу економічного розвитку.

Метою статті є дослідження комплексної методики оцінювання ЕБП з урахуванням функціональних складових безпеки. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання таких завдань: визначення сутності економічної безпеки; оцінка комплексної методики оцінки та рекомендацій щодо підвищення рівня ЕБП.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека підприємства полягає у тому, щоб гарантувати його стабільне і максимально ефективне функціонування підприємства в певний проміжок часу. До основних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи та фінансової стійкості підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності і високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- оптимальна організація управління підприємством;
- високий рівень кваліфікації персоналу;
- мінімізація руйнівного впливу на навколишнє середовище;
- організація безпеки персоналу його капіталу і майна;
- організація безпеки капіталу і майна [5, с. 148].

За ринкових умов господарювання вирішального значення набуває економічна безпека усіх суб'єктів підприємницької діяльності, тим більше, що її можна ототожнити і порівняти з економічною безпекою держави загалом. На рис. 1 подано двосторонній взаємозв'язок економічної безпеки підприємства з фінансово-економічною безпекою держави, фінансових процесів на світовому ринку фінансових послуг і з міжнародною економічною безпекою.

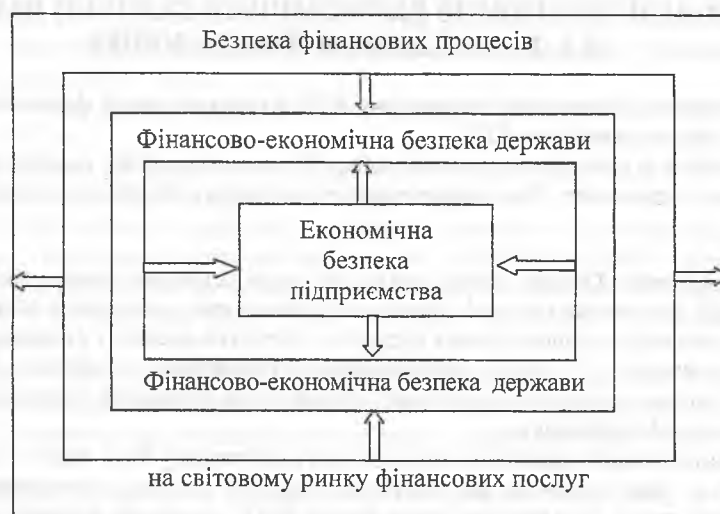

Рис. 1. Взаємозв'язок складових елементів категорії "економічна безпека" на мікро- та макрорівнях

Економічна безпека підприємства – такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки, устаткування тощо) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігаючи внутрішнім і зовнішнім негативним впливам [4, с. 146]. Ці загрози реально впливають на рівень безпеки підприємства. Сам рівень фінансово-економічної безпеки підприємства визначає наука принципів, їх, в свою чергу, можна диференціювати на внутрішні і зовнішні (рис. 2).

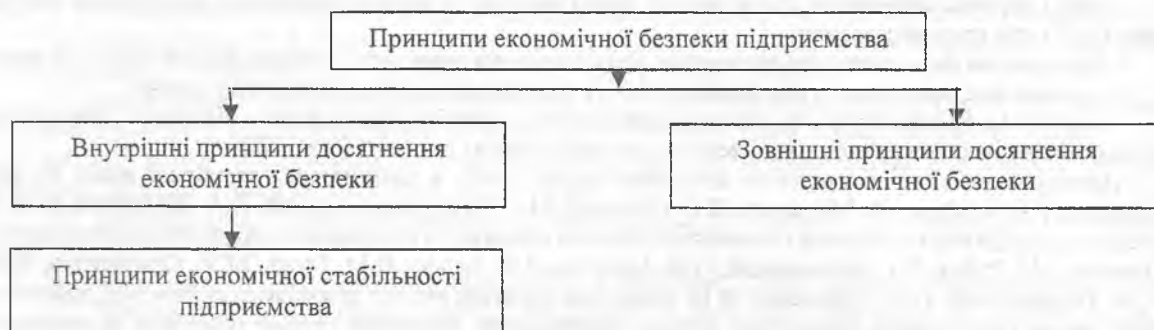

Рис. 2. Диференціація принципів досягнення економічної безпеки підприємств

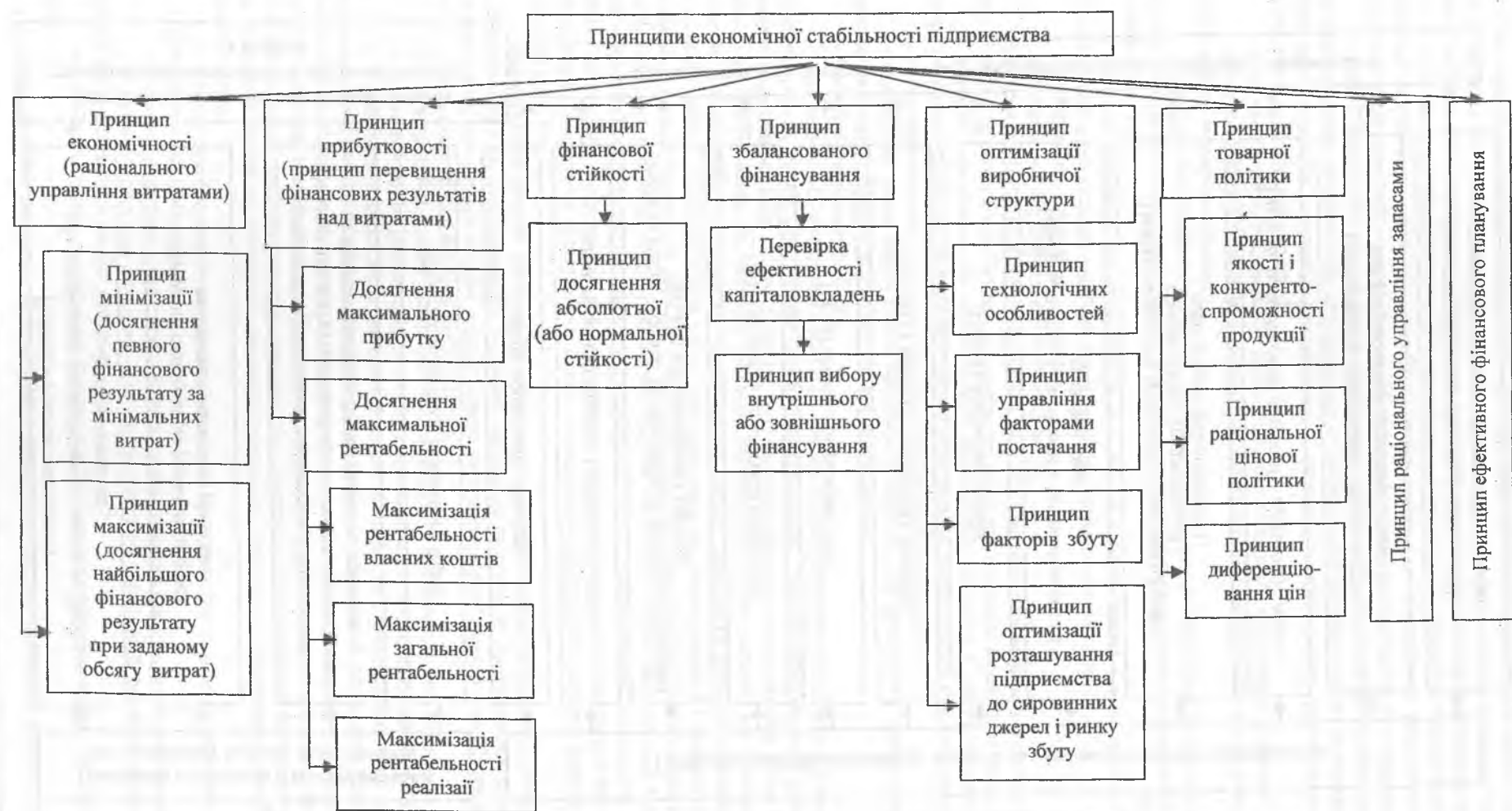
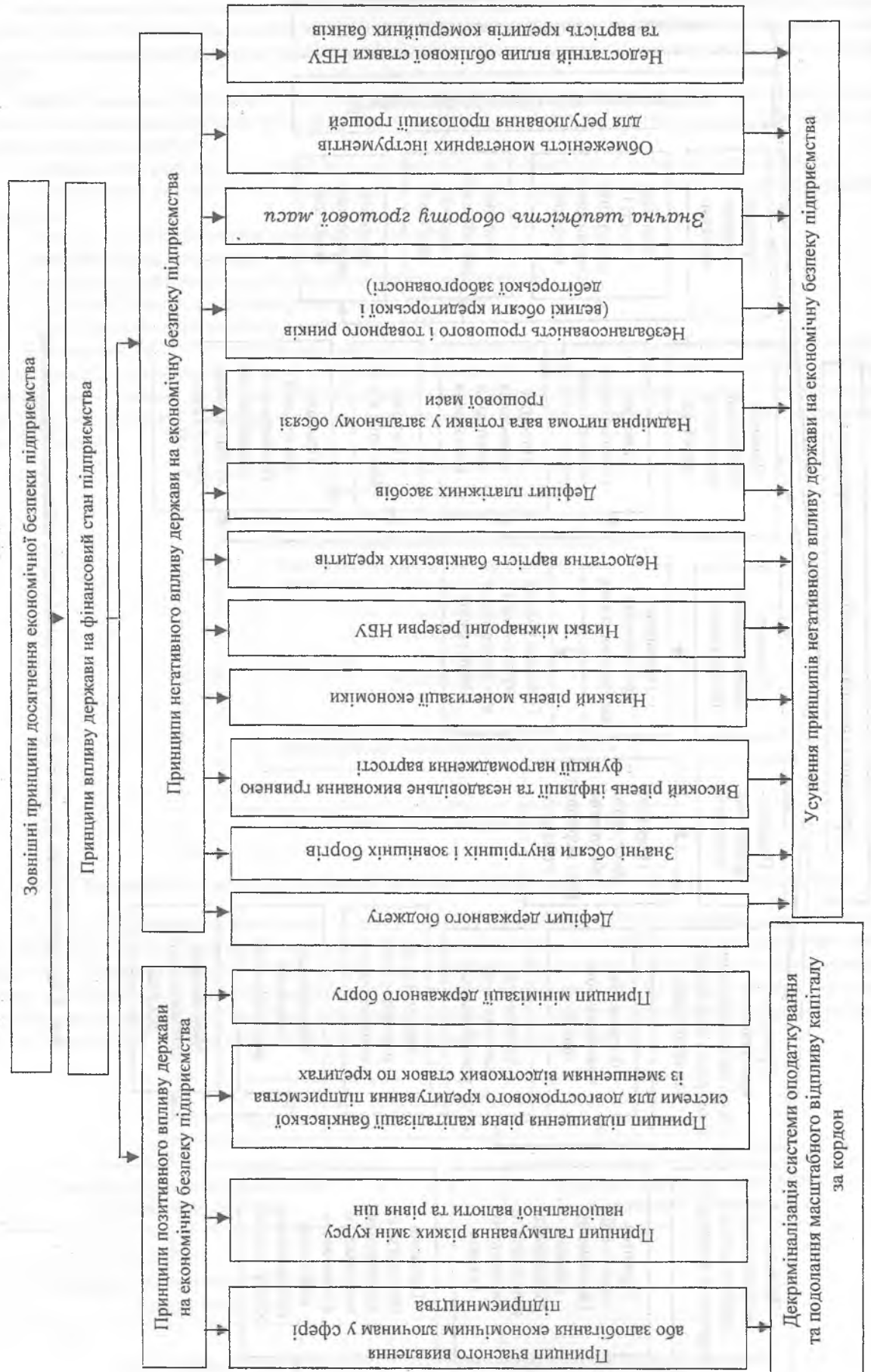

Рис. 3. Ієрархійний поділ принципів досягнення економічної стабільності підприємства

Внутрішні індикатори відповідають за виконання принципів досягнення економічної безпеки підприємства з середини відповідної виробничо-господарської структури через характеристику саме внутрішньої економічної стабільності підприємства. Відбувається перевірка на виконання таких основних принципів:

- економічності підприємства (або принципу раціонального управління витратами), що, в свою чергу, поділяються на перевірку принципу мінімізації, тобто досягнення фінансового результату за мінімальних витрат і принципу максимізації – досягнення найбільшого фінансового результату при заданому обсязі витрат;
- прибутковості або перевищення фінансових результатів над витратами (виконується у разі досягнення максимального прибутку або при досягненні максимальної рентабельності, де можна обмежитись максимізацією трьох основних показників рентабельності: загальної рентабельності, рентабельності власних коштів і рентабельності реалізованої продукції);
- фінансової стійкості (принципу досягнення абсолютної або нормальної стійкості);
- збалансованого фінансування (перевірки ефективності використання капіталовкладень або цілеспрямованого вибору самофінансування);
- оптимізації виробничої структури, який можна розглядати через досягнення принципу технологічних особливостей підприємства, а саме через принцип оптимізації розташування підприємства до сировинних джерел і ринків збуту;
- товарної політики підприємства (виконання принципу якості і конкурентоспроможності підприємства, принципу раціональної політики через механізм диференціювання цін);
- раціонального управління запасами;
- ефективного фінансового планування (рис. 3).

Зовнішні принципи (індикатори), своєю чергою, фіксують і перевіряють позитивність або негативність впливу держави на економічну безпеку підприємства полягає в перевірці виконання таких принципів:

- вчасного виявлення або недопущення економічних злочинів в сфері підприємництва, а саме, наприклад, декриміналізації системі оподаткування та подолання масштабного відпливу капіталу за кордон;
- гальмування різких змін курсу національної валюти і рівня цін;
- підвищення рівня капіталізації банківської системи для можливого довгострокового кредитування підприємства із зменшенням відсоткових ставок за кредитами;
- мінімізації державного боргу.

Якщо планується додатково ввести індикатор оцінки негативного впливу держави на економічну безпеку підприємства, то він обов'язково має бути інтегральним і доволі гнучким, щоб уловити будь-які, навіть найменші негативні впливи з боку держави, щоб якомога швидше вжити заходів щодо їхнього усунення або тимчасового ототожнення. До переліку чинників негативного впливу держави на економічну стабільність підприємства і, насамперед, державного підприємства, можна зарахувати дефіцит державного бюджету, великі обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів з боку держави, високий рівень інфляції і недостатній рівень монетизації економіки. З цими негараздами держава стикається, якщо має низькі міжнародні резерви НБУ, недостатню вартість банківських кредитів, дефіцит платіжних засобів, надмірну питому вагу готівки в загальному обсязі грошової маси, незбалансованість копійчаного і товарного ринку, значну швидкість звороту грошової маси, обмеженість монетарних інструментів для регулювання пропозиції грошей, недостатній вплив облікової ставки НБУ на вартість кредитів комерційних банків, незадовільне виконання гривнею функції нагромадження вартості тощо (див. рис. 4).

Усі негативні впливи держави "бомбардують" підприємницьку діяльність і роблять її нестійкою й невизначеною. Ступінь невизначеності особливо негативно впливає на прогнозовану ефективність виробничої діяльності, тому що містить чинник ризику втрати економічної стабільності в майбутньому, що, в свою чергу, зменшує рівень економічної безпеки підприємства.

Для комплексної оцінки рівня ЕБП рекомендується використовувати наступну методику, що складається з послідовних етапів і розроблена на основі узагальнення декількох підходів [4, с. 5]:

1. Визначення джерел небезпеки (негативних впливів) та інформаційної бази для оцінки рівня ЕБП. Джерелами таких негативних впливів є різноспрямованість економічних інтересів підприємств, регіонів і держави, слабка мотивація працівників до попередження загроз і незацікавленість у кінцевих результатах діяльності підприємства, значна частка дебіторсько-кредиторської заборгованості в балансі підприємства, підвищена зношеність активної частини основних фондів та ін. Джерелами інформаційної бази для оцінки рівня ЕБП може бути фінансова звітність, експертні висновки, результати перевірок, постійного моніторингу господарської діяльності тощо.

2. Вибір і систематизація показників діяльності підприємства за функціональними складовими безпеки що зображені на схемі (див. рис. 5):

- фінансова складова – досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів;
- техніко-технологічна складова – рівень застосування технологій, що відповідають сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів;
- кадрова складова – розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом;
- інформаційна складова – інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства;

- політико-правова складова – правове забезпечення діяльності підприємства і дотримання чинного законодавства;
- екологічна складова – мінімізація забруднення довкілля;
- силова складова – забезпечення фізичної безпеки персоналу підприємства і збереження його майна;
- маркетингова складова – характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами та оцінки ринкових можливостей;
- організаційно-управлінська складова – відповідність організаційної структури цілям та меті підприємства, забезпечення прибуткової діяльності підприємства [2, с. 77–96].

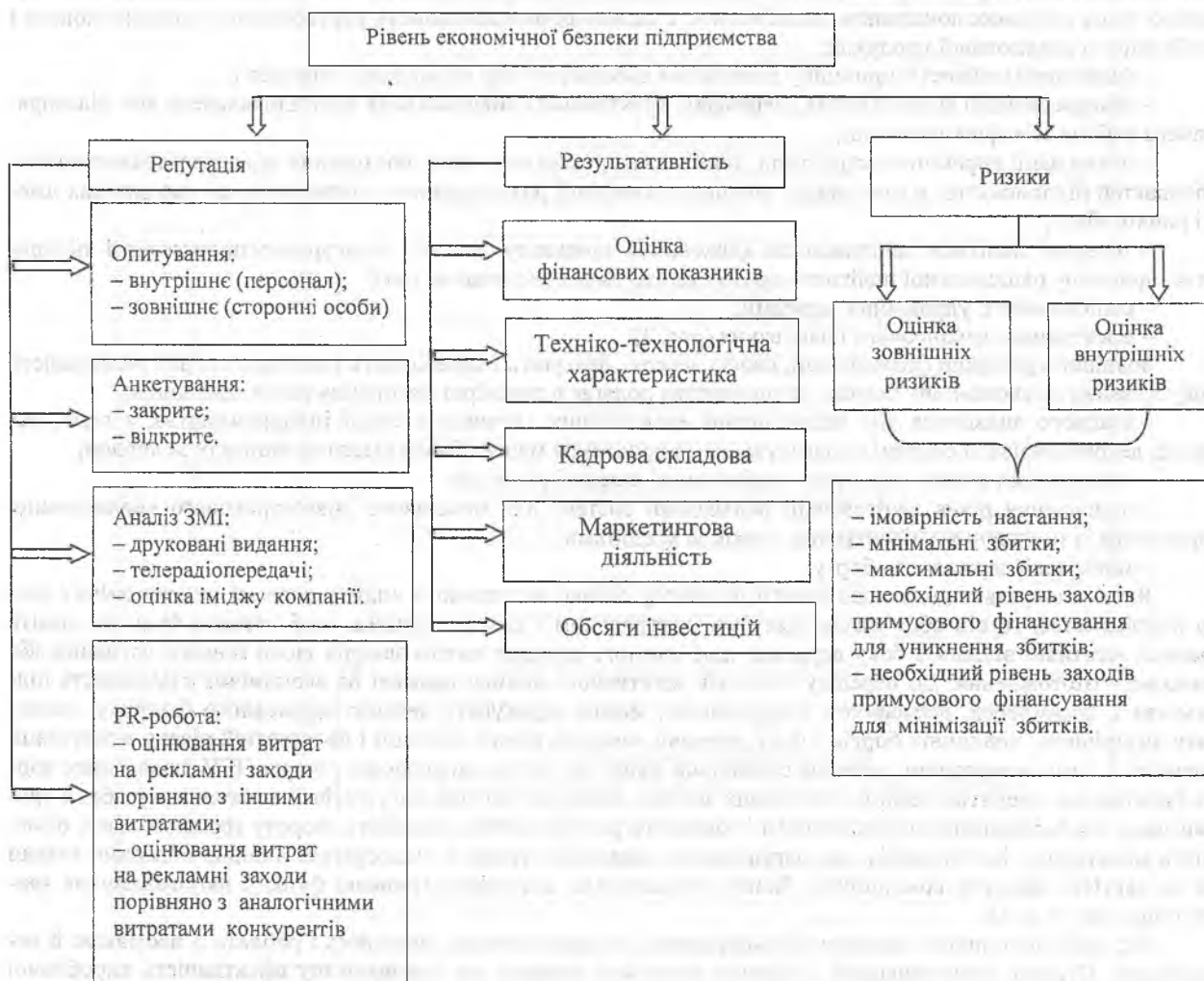

Рис. 5. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління системою економічної безпеки підприємства. такими рекомендаціями можуть бути:

- у рамках технологічної безпеки – закриття низькорентабельних і збиткових підприємств; зміна системи оплати праці наукових кадрів; створення нових організаційно-виробничих структур; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках, семінарах;

- у рамках ресурсної безпеки – удосконалювання системи розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження; стимулювання “ресурсного” напрямку НДДКР;

- у рамках фінансової безпеки – застосування принципу дотримання критичних термінів кредитування; створення інформаційного центру, щоб постійно мати зведення про борги підприємства і перекрити канали витоку інформації; створення в структурі інформаційного центру спеціальної групи фінансових робітників, що перевіряла б податкові та інші обов’язкові платежі для виявлення можливої переоплати і надавала зведення про тих, що мало використовуються, основних виробничих фондах із метою їхнього можливого продажу; використання нових форм партнерських зв’язків;

- у рамках соціальної безпеки – наближення рівня оплати праці до показників розвинених країн, широкого залучення робітників до управлінських функцій; підвищення кваліфікації робітників; зацікавленість адміністрації підприємства в працевлаштуванні безробітних; розвиток соціальної інфраструктури підприємства; підвищення матеріальної відповідальності робітників за результати своєї праці тощо;

– у рамках маркетингової безпеки – постійно спостерігати за станом ринку, розроблювати та контролювати ринкову та продуктову стратегії, налагоджувати зв'язки з громадськістю тощо;

– у рамках організаційно-управлінської безпеки – постійно здійснювати бізнес планування та аудит, ефективно використовувати систему управління ризиками та систему управління в кризових ситуаціях, реструктуризація та оптимізація підприємства тощо.

Максимальний рівень ЕБ компанії повинен забезпечувати такі умови її функціонування:

– здатність зберігати економічну незалежність в умовах конкуренції;
– стійкість економічного простору компанії;
– забезпечення умов, які будуть запобігати протиправним діям персоналу;
– адекватне адміністративне регулювання, які гарантуватиме нормальне функціонування компанії як у звичайних, так і в екстремальних умовах;

– всебічне правове регулювання діяльності;
– ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності, забезпечення захисту інформаційної системи і комерційної таємниці;

– підтримання чіткої організації безпеки компанії, її капіталу та комерційних інтересів;
– забезпечення соціального захисту працівників підприємства та гарантування фізичної безпеки працівників, насамперед керівного складу та провідних спеціалістів;

– оновлення кадрової політики підприємства на основі її орієнтації на вибір, підготовку та збереження висококваліфікованих інженерних кадрів, здатних до розробки й упровадження інновацій, забезпечення розвитку інноваційної культури персоналу, вивчення схильності працівників до творчості, можливостей використання їх здібностей і знань в інноваційній діяльності підприємства;

– інвестування в розвиток людського капіталу підприємства, запровадження системи безперервного навчання на виробництві;

– створення прогресивної системи матеріального стимулювання, на засадах оплати за фактично виконані роботи для виробничого персоналу. Затвердження цієї системи та доведення її до відома працівників. Також необхідно створити накопичувальний фонд заохочень та преміальних виплат, за рахунок якого можливо більш ефективно використовувати систему матеріального стимулювання;

– створення системи морального стимулювання, яка б передбачала за досягнення певних позитивних результатів на загальних зборах обов'язково відзначати кращих та оголошувати подяки, нагороджувати працівників недорогими, але почесними подарунками, найбільш сумлінних працівників заохочувати додатковими вихідними днями або туристичними путівками на відпочинок [5, с. 149].

Важливу увагу слід приділити маркетинговій безпеці підприємства. Заходи щодо її зміни:

– активізація рекламної діяльності. Потрібно інформувати споживачів про якість продукції. Частіше замовляти наукові статті рекламного характеру в спеціалізованих журналах, використовувати мережу Інтернет;
– здійснювати ретельний контроль за змінами в маркетинговому середовищі, діяти ситуативно та з високою мобільністю;

– при збільшенні вартості замовлення збільшувати знижку;
– надавати знижки постійним клієнтам;
– слід використовувати психологічні ціни (встановлювати ціни на продукцію в межах цінової психологічної сітки; поширювати рекомендаційні ціни, які трішки вищі за ціну, яку потім пропонувати).

Висновки. Враховуючи специфіку діяльності підприємств, було запропоновано низку заходів щодо підвищення маркетингової та кадрової безпеки в контексті ЕБП. Практичне значення даної статті полягає в удосконаленні комплексної методики оцінювання ЕБП з урахуванням функціональних складових безпеки. Було запропоновано нові функціональні складові, а саме маркетингову та організаційно-управлінську. Також було запропоновано узагальнений перелік заходів, що покликані підвищити ефективність управління ЕБП. Перспективою подальших досліджень можуть стати розробка алгоритмів оцінювання ЕБП в рамках певної галузі з урахуванням її специфіки та особливостей, що дозволить сформулювати дієву концепцію управління економічною безпекою підприємств.

Література

1. Єрохін С. А. Актуальні проблеми економіки / С. А. Єрохін // Наук. екон. журнал. – 2010. – № 9. – С. 112.
2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : 2008. – С. 106.
3. Федоренко В. Г. Економіка та держава / В. Г. Федоренко // Міжнародний наук.-практ. журнал. – 2010. – № 1. – С. 105.
4. Артеменко Л. П. Стратегічні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства / Л. П. Артеменко, Д. В. Бебешко // Проблеми системного підходу в економіці. – № 2. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/PSPE/2009_2/Artemenko_209.htm.
5. Економічна діагностика : навч.-метод. посібник / укл.: О. В. Коваленко, Ю. О. Барабаш. – Запоріжжя, 2010. – С. 212.